

Revisió d'una inscripció de Viver (CIL II 4010)

Xavier Gómez i Font
Universitat de València

ARSE - 27

SAGUNTO 1992

REVISIÓ D'UNA INSCRIPCIÓ DE VIVER (CIL II 4010)

Inscripció sepulcral. Estela de calcària grisa. La part central està rebaixada i dividida en dues àrees: la superior per al camp epigràfic, la inferior, que queda separada d'aquesta per una simple ranura; potser representà originalment una porta. La part central està flanquejada per dues pilastres estriades que descansen sobre un sòcol i rematen amb un capitell corinti. El monument va coronat per *pulvini* i frontó sobre l'àbac. Es troba encastada al campanar de l'esglèsia, a 6 metres del terra.

Mesures: 145 x 82 x (?) cm.

Camp epigràfic: 55 x 37 cm.

Lletres: rr. 1-6: 4 cm.; 7-9: 4'5 cm.

És ben abundant —com hom podrà comprovar— la bibliografia al voltant d'aquesta inscripció. Tanmateix, demostrarem que aquesta no és l'original sinó renovada, seguint la terminologia proposada per Di Stefano Manzella (Di Stefano Manzella 1987: 188 i nota 456)¹ —això sí— sobre el suport original. No farem més que corroborar les indicacions que Lumières, Hübner, Albertini i Alföldy en feren al respecte.

Efectivament, es tracta d'una refecció. I el que nosaltres intentarem és resseguir les peripècies d'aquesta pedra.

La primera notícia ens la proporciona Diago: “Estava —diu— esta piedra a la puerta de la casa vieja de la Señoria, enfrente de la de la Iglesia, sirviendo para que desde ella se subiese a caballo: y yo procuré, se quitasse de allí, y se llevasse a la torre, y encaxasse en ella, como en effecto se hizo, acortandola más de un palmo” (Diago 1613: 95v-97). Remarquem que la lectura que dóna és l'única —fins el s. XX— no desenvolupada. Hi tornarem. Ribelles copia Diago (Ribelles ms. a: 54). Lumières ja apunta la seua refecció “algún curioso y tal vez el mismo Diago, que fue natural de este pueblo, la restituyeron o alteraron cometiendo defectos que descubren la alteración” (Lumières ca. 1800 (ed. 1852): 356). Albertini sembla seguir Lumières.

Hübner remarca el fet que fou renovada (“segons afirma Lumières” —cosa que ell no fa—) per ordre de Diago. Fletcher-Alcàcer insisteixen en què és restaurada, i per tant, mancada de valor (Fletcher 1956: 44). Ripollés descriu l'actual inscripció², (Ripollés 1976: 270, no. 134), a l'igual que Carbonell e.a. (Carbonell 1990: 84-86, no. 32) i Arasa, qui posa de relleu que les lectures de Hübner i Alföldy s'ajusten poc al text conservat (Arasa 1992: 90); (Diago 1613: 95-97); (Diago ms. c (=1948): 57, no. 8); (Masdeu 1783-1805: 421, no. 1831); (Ribelles ms. a: 54); (Lumières ca. 1800 (ed. 1852): 104, no. 356, làm. 65); (Miralles 1868: 37); CIL II 4010;

(Albertini 1911-12: 356, no. 47, fig. 61); (Sarthou ca. 1920: 1006); (Fletcher 1956: 353: no. CIII); (Ripollés 1976: 270, no. 134); (Alföldy 1984a: 228-232); AE (1984: no. 600); (Ferrer Maestro 1984-85: 357); (Carbonell 1990: 84-86, no. 32); (Arasa 1992: 89-91, no. 23).

Com demostren les fotografies, efectivament es tracta d'una refecció i la història ben bé podria ser aquesta: Com diu Diago, l'any 1608 ordena arrencar-la de terra i col·locar-la a "la torre de las Campanas" a l'esquerra de la inscripció que manà fer commemorant la instal·lació de la font de l'Assumpció, i que té a la dreta una altra romana³ (Diago 1613: 96v-97).

Cal remarcar que no fou l'única vegada que Diago obrà així. El mateix va fer amb la ja famosa inscripció de Gandia⁴ recentment estudiada per Alföldy i per Corell (Corell 1993: 98-104, no. 36 i lám. III i VII), i que curiosament, també era usada com a "poyo para montar a caballo" (Pérez Bayer 1782: fol. 8), o amb un pedestal de Xàtiva⁵, que també el manà col·locar a la Seu, tot i que, pel que sembla, no li feren molt de cas, car no es conserva (Corell 1989e: 269-271).

No creiem, però, que fos el nostre autor qui la manés refer, o —si més no— qui supervisà la seua refecció. I molt menys que l'hagués falsificat. Podia cometre errors de lectura, i sovint, però pensem que no hi ha suficient base per a sospitar que Diago haja falsificat cap inscripció, contràriament al que pensen Ventura (Ventura 1972: 6, 76-69 i 83-84), o Alföldy (Alföldy 1983: 109). D'haver estat Diago el responsable, la lectura no haguera estat desenvolupada en la inscripció, sinó que hagués reflectit aquella per ell proposada.

Per la distribució del text que nosaltres proposem, seguint gairebé del tot Hübner i Alföldy, tindria dificultats per llegir algunes lletres, bé perquè estaven molt deteriorades —cosa ben fàcil, car açò justificaria la seua refecció— bé perquè quan la llegí Diago encara era soterrada en part, per la seua banda esquerra. Remarquem que Escolano no es fa ressó d'aquesta inscripció, ni de l'altra que col·locaren al seu costat.⁶

Diago no l'hagués manat refer així. Aleshores només ens queda una possibilitat: que s'hagués refet sobre la seua lectura però desenvolupant els *praenomina*, palesant així poca destresa epigràfica, i respectant només els tres cossos de la inscripció pel que fa a la proposta de Diago, sense conservar, de cap de les maneres, l'*ordinatio* original, que segurament seria aquella que amb molt d'encert proposen tant Hübner com Alföldy.

TEXT de DIAGO

L.PORCIVS REPROBVS

AN.XXV.H.S?E

L.PORCIVS F.AVREVS

TEXT ACTUAL

Lucius Porc-

ius Repr[ob]u

s an(norum) XXV [h(ic)s(itus) e(st)]

Luc[ius Por]-

RESTITUCIÓ PROPOSADA

L(ucius) Porcius

M(arci) f(ilius) Probus

ān(norum)XXV h(ic) s(itus) e(st)

L(ucius) Porcius

TEXT de DIAGO**TEXT ACTUAL****RESTITUCIÓ PROPOSADA**

5 AN.XV.H.S.E.

cius [Taur]

[L(uci) ?] f(ilius) Taurus (?)

us an(norum) [XV] h(ic) s(itus) e(st)

ân(norum) XV h(ic) s(itus) e(st)

VALERIAN(I)A CRASSILLA

Val[er]ia-

Valeria

H.S.E.

nia Crass-

M(arci) f(ilia) Crassilla

illa h(ic) s(ita) e(st)

ân(norum) [—] h(ic) s(ita) e(st)

Luci Porci Probus, fill de Marc, de 25 anys és aquí soterrat. Luci Porci Taurus, fill de Luci, de 15 anys, és aquí soterrat. Valeria Crassilla, filla de Marc, de ... anys, és aquí soterrada.

r. 2: **P.f.** CIL; r. 4: **P. f.** CIL; r. 5: **Aureus (?)** CIL, ALFÖLDY; r.7: **Valeriana** (Diago (ms.c (=1948); **Valeria....** CIL; **Valeria M(arci) f(ilia)** ALFÖLDY; r. 8 **Crassilla** CIL ALFÖLDY.

Ja hem dit abans que Ripollés, Carbonell i Arasa reproduïxen la lectura conservada. La lectura proposada és aquella del CIL II i la més recent d'Alföldy, amb unes lleugeres modificacions.

Potser la més significativa siga la del canvi del *congnumen Aureus*, que porten tots (tot i que tant CIL com Alföldy en tenen els seus dubtes), gens normal en el món romà, per un altre com *Taurus*, ja conegut al País Valencià⁷.

A més, hem canviat la col.locació de la filiació de *Valeria Crassilla*. Ja hem dit abans que segurament estaria clavada a terra per la seua banda esquerra, i això explicaria els errors de lectura del nostre Diago. Efectivament, i ja Hübner se n'adonà, *Reprobis* era més que improbable com a *congnumen*. És més fàcil –i més corrent– entendre que les dues primeres lletres correspondrien a la filiació. Sobre la filiació proposada, i sobre l'*stemma* familiar d'aquests *Porcii* Alföldy ha fet un amatent i acurat estudi, raó per la qual optem per la seua lectura *M.f.* i no *P.f.* que proposa CIL.

Tothom està d'acord en què *Valeriana* ha de ser una mala lectura de Diago. És més a la transcripció del manuscrit de Diago feta per Mateu i Llopis figura **Valeriana** i no **Valeriania**. Creiem que la proposta d'Alföldy és la més assenyada: una altra vegada la filiació *M.f.*. Ara bé, pensem que cal col.locar-la a la següent línia per analogia amb les altres dues filiacions. A més, contribuiria a fonamentar la teoria que la banda esquerra era de molt difícil lectura.

Pel tipus de suport i el formulari hom podria datar-la entre finals del segle IdC o començaments del IIdC.

FOTO N° 1

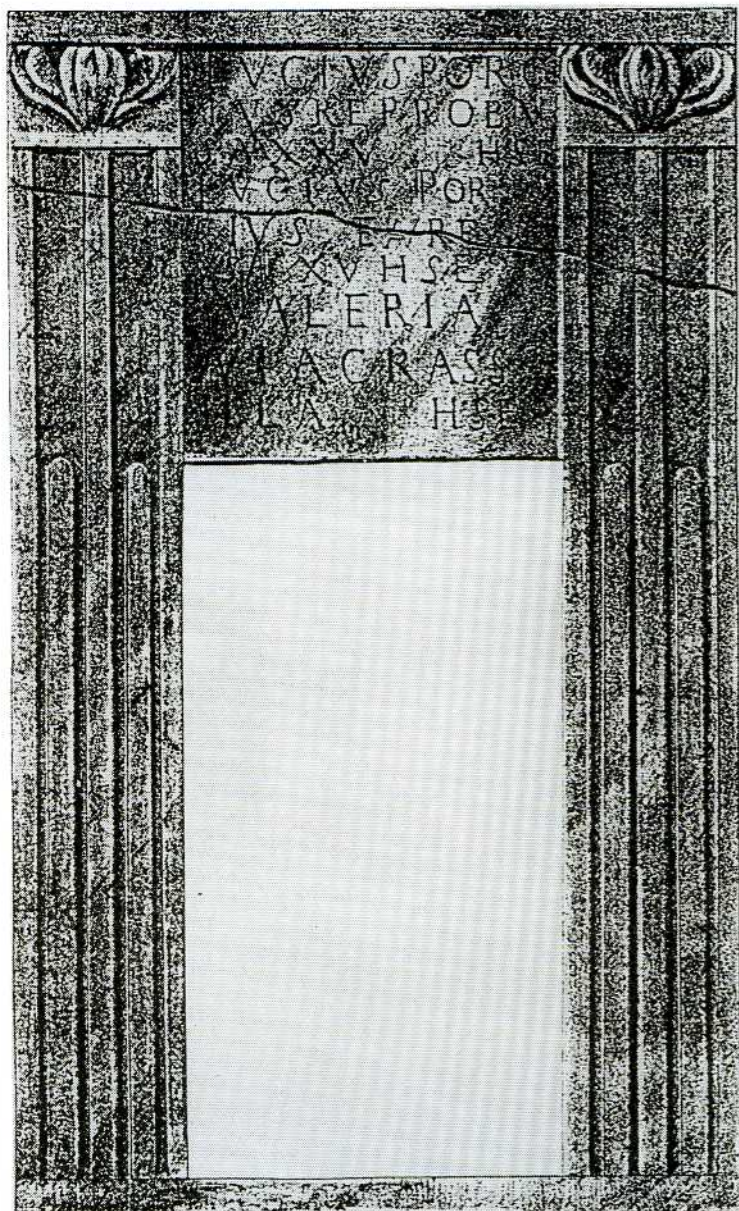

FOTO N° 2
DIBUJ DE LUMIARES

FOTO N° 3

NOTES

- 1 On ho il·lustra amb d'altres exemples.
- 2 Tot i referent la interlineació de Diago.
- 3 CIL II 4011
- 4 CIL II 3605 i 5972.
- 5 CIL II 3625.
- 6 ¿L'estarien col·locant al campanar i a ell no li arribà notícia d'aquestes dues pedres? ¿o no en volia saber res del seu rival i de la seua tasca a Viver?.
- 7 Tot i que a Hispània es rar, en tenim tres al País Valencià: CIL II 3556, 3592 i 4053.

BIBLIOGRAFIA

- Albertini, E. (1911-12). "Sculptures antiques du Conventus Tarraconensis." *AIEC* 4: 323-474.
- Alföldy, G. (1983). "Epigraphia Hispanica IV. Voconia Pax, ein störenfriedn der römischen Epigraphie Hispaniens." *ZPE* 53: 101-111.
- Alföldy, G. (1984a). "Epigraphia Hispanica V. Inschriften aus Jérica und Umgebung." *ZPE* 54: 221-244.
- Arasa, F. (1992). *La romanización del Alto Palancia según la Epigrafía*. Segorbe,
- Carbonell, M. J. e. a. (1990). *Inscripciones Latinas del Alto Palancia*. Segorbe,
- Corell, J. (1989e). Pedestal de Játiva y Miliario de las Cuevas de Vinromà (Castellón). *Epigrafía Jurídica Romana. Actas del Coloqui Internacional A.I.E.G.L. (Pamplona, 9-11 abril 1987)*. Pamplona, 269-274.
- Corell, J. (1993). *Inscripciones Romanas de la Safor (València)*. Madrid, Ediciones Clásicas.
- Di Stefano Manzella, I. (1987). *Mestiere di epigrafista. Guida alla schedatura del materiale epigrafico lapideo*. Roma,
- Diago, F. (1613). *Anales del Reyno de Valencia*. 1613,
- Diago, F. (ms. c (=1948)). "Antigüedades de Vivel de las Aguas, ms. de 1613 'ed. por Mateu y Llopis." *BSCC* 24: 53-64.
- Ferrer Maestro, J. (1984-85). "Los Porcios, una familia hispanorromana de Jérica." *EC* 2: 353-357.
- Fletcher, D.-A., J. (1956). *Avance a una arqueología romana de la provincia de Castellón*. Castelló de la Plana,
- Lumias (ca. 1800 (ed. 1852)). *Inscripciones y Antigüedades del Reyno de Valencia*. Valencia,
- Masdeu, J. F. (1783-1805). *Historia crítica de España y de la cultura española*. Madrid,
- Miralles, A. (1868). *Crónica de Castellón de la Plana*. Castelló de la Plana,
- Pérez Bayer, F. (1782). *Diario del viage desde Valencia a Andalucía hecho por Don Francisco Pérez Bayer en el año 1782 (ms. 967 Biblioteca de la Universitat de València)*. València,
- Ribelles, B. (ms. a). *Colección de lápidas y antigüedades romanas de la ciudad y reyno de Valencia. Ms. 17 del Archivo PP Dominicos de València*. Valencia,
- Ripollés, P. P. (1976). "Sinopsis de epigrafía latina castellonense." *CPAC* 3: 229-277.
- Sarthou, C. (ca. 1920). *Provincia de Castellón*. Barcelona,
- Ventura, A. (1972). *Játiva Romana*. València,